

לישבת
ותקשורת

הנזק של בזק

ד"ר אריה נחמיאס רואה בפרשת 4000 ("בזק") את החוד בחנית החקירות הנוכחיות, ומסביר בריאיון לאסכולה מהן ההשלכות של הפעולות שביצע שאול אלוביץ' ומהו הנזק לאזרח הפשוט

ד"ר אריה נחמיאס

ראש התוכנית ללימודי תואר שני במינהל עסקים MBA באוניברסיטה הפתוחה

אריה נחמיאס

מכספי הציבור של בזק, תמורת השליטה ב־yes. וכעת תשאל את עצמך מדוע דווקא למכור את yes לבזק? למה לא לחברה אחרת? למה לא במכרז? מדוע בזק לא תרכוש חברה אחרת במקום את yes? התשובה ברורה: כי כך מוודאים שהכסף נשאר 'במשפחה'. כלומר, הכסף עושה סיבוב בין החברות הפרטיות לחברות הציבוריות וחוזר חלילה. מי מרוויח? אלוביץ' ומשפחתו. מי מפסיד? אנחנו. לכן אני מכנה עסקאות בעלי עניין 'עסקאות דופקות ציבור'. הציבור הרחב אינו מודע לעובדה שבזיזת הנכסים שבוצעה על ידי הבעלים והיור'ר אלוביץ' משפיעה באופן ישיר ומשמעותי על עתידו הכלכלי."

המונח "בזיזה" הוא קשה וחרף.

"אני משתמש במונח בזיזה בלי להיכנס לטענות על שוחד, שאותן הפרקליטות תבדוק. אני מתייחס לליבה של התיק - עסקאות בעלי עניין שאלוביץ' עשה והאופן המחפיר שבו נושאי המשרה בחברות הציבוריות נתנו לכך יד."

תסביר מהי עסקת בעלי עניין ומה ההבדל בינה לבין עסקת רכישה או מכירה רגילה.

"עסקת בעלי עניין היא עסקה שבה לבעל השליטה בחברה יש עניין ישיר. הרעיון המהותי בבסיסה הוא להוציא כספים מחברה ציבורית ולהעבירם לחברה פרטית, לטובת ורווחת בעל השליטה. במילים אחרות, העסקה הזאת אינה בהכרח לטובת החברה ובעלי המניות שלה (שבמקרה של בזק הם הציבור כמחזיקי מניות באמצעות פנסיות, קופות גמל וקרנות השתלמות) אלא לטובת בעל השליטה, בבזק שמוציא כספים מחברה ציבורית שהולכים לחברות הפרטיות שבבעלותו. נוצר כאן מנגנון של בזיזת נכסי החברה הציבורית, והערך שהוא יוצר לעצמו הולך וגדל ככל ששיעור השליטה שלו בחברה נמוך יותר."

מי מאשר את העסקאות האלה, ואיך למרות ניגוד העניינים המובנה שאתה מתאר העסקאות האלה עברו בבזק בלי שמישהו ידפוק על השולחן?

"על פי דיני התאגידים, בעל השליטה מחויב במקרה של עסקאות בעלי עניין להקים ועדה בלתי תלויה שתבחן את כדאיות העסקה לטובת החברה הציבורית עצמה במסגרת מה שמכונה 'חובת הזהירות'. עסקת בעלי עניין מחייבת אישור של ועדת הביקורת של הדירקטוריון, של הדירקטוריון עצמו, ולבסוף של האספה הכללית של התאגיד. המחוקק יצר מנגנון שנועד לייצר תהליך שקוף וראוי לטובת החברה הציבורית עצמה. הארגונים הללו אמורים לבחון את העסקאות הללו בשבע עיניים."

לד"ר אריה נחמיאס, ראש תוכנית ה-MBA באו"פ, יש כבר תכסיס קבוע. בכנסים או במפגשים עם אנשי אקדמיה או פיננסים הוא שואל את הסובבים אותו: "נו, בבזק אתם מושקעים?" הרוב משיבים בשלילה בביטחון גמור, מניחים שניצלו מגורל אכזר.

"ופנסיות וגמל יש לכם?", הוא מוסיף ושואל. ואז הם תופסים את הראש. "חלק אומרים 'אוי, על זה לא חשבנו'. כל פעם אותו סיפור מחדש. הם מתעקשים שאין להם מניות בבזק ושוכחים שכולנו בעלים של ענקית התקשורת הזאת. 73% ממניות בזק מוחזקים בידי הציבור, באמצעות הפנסיות, קרנות ההשתלמות וקופות הגמל. וזה אומר שתיק 4000, וההשלכות שלו, נוגעים בכיס של כל אחד ואחת מאיתנו."

בפברואר 2015 התפרסם בעיתונות הכלכלית על עסקה סיבובית: חברת בזק שהיא חברה ציבורית תרכוש את מניות yes המוחזקות בידי יורוקום, החברה הפרטית של שאול אלוביץ', שהוא גם הבעלים של בזק. העסקה הזאת, שנחקרה בתחילה בידי הרשות לניירות ערך, מוכרת יותר בשמה תיק 4000 כשעברה לחקירת להב 433. החשד היה שאלוביץ' מוציא כספים במרמה מבזק הציבורית, כדי להעביר לחברה הפרטית שלו במסגרת האיחוד בין שתי החברות. בהמשך נחשפו עסקאות נוספות שהעלו חשדות דומים.

"יורוקום, החברה הפרטית של אלוביץ' מכרה את האחזקות שלה ב־yes לחברת בזק הציבורית בסדר גודל של 800 מיליון שקל. מי הבעלים של יורוקום? אלוביץ'. מי הבעלים של בזק? גם אלוביץ'. במילים אחרות בזק שילמה 800 מיליון שקל לכיס הפרטי של אלוביץ',

וזה לא קורה?

"במדינות אחרות המנגנון הזה עובד לרוב היטב ומהווה חיץ תקין בין הבעלים לחברה הציבורית. מה שלמדנו בפרשת בזק הוא שהמנגנון הזה לא מתאים לתרבות הניהול הישראלית, כי בפועל הוא נותן הכשר לעסקאות בעלי עניין בבזק באנשים המחויבים לו, באמצעות השכר שהם מקבלים ממנו. חלקם בני משפחתו - בנו, רעייתו - אחרים הם מקורביו או אנשים החייבים לו את השכר שהם מקבלים באמצעות החברות הפרטיות כמו יורוקום. הוא מציג בפניהם את העסקה ואומר 'כדאי לבזק לקנות את yes כי היא נותנת שירותי טלוויזיה בלוויין, מצליחה מאוד וכו'." ייתכן שהוא צודק, אבל אולי אפשר לקנות חברה אחרת? או את אותה חברה בתנאים מסחריים טובים יותר לבזק? היות שהוא מינה אותם והם מחויבים לו, הסיכוי שיתנגדו לו או ישאלו את השאלות הנכונות הוא מזערי. ועדת הביקורת, הדירקטוריון, האספה - לכאורה מחויבים לו".

מה המחויבות של חברי הדירקטוריון? מה החוק דורש מהם?

"נושאי משרה כמו גם חברי דירקטוריון או חברי אספה כללית מחויבים לבצע את תפקידם כמיטב יכולתם בשקיפות, בתום לב וכדי לקדם את האינטרסים של התאגיד עצמו. חוק החברות מגדיר זאת באמצעות 'חובת הזהירות' ו'חובת הנאמנות', שהם סעיפים 257 ו-254 בחוק, בהתאמה. החובה הזאת מוטלת על כל נושא משרה, דירקטור, יו"ר או מנכ"ל".

מדוע לדעתך המנגנון לסיכול עסקאות בעלי עניין אינו מתאים לתרבות הישראלית? מדוע היא עובדת טוב יותר בארצות הברית או באירופה?

"קיימים תהליכים שעובדים טוב במדינות מסוימות אך לא מתאימים לאחרות. אני תמיד נותן את הדוגמה של הנהיגה באמריקה, שם כשמגיעים לרמזור אדום מותר לפנות ימינה אם אין כלי רכב אחרים החוצים את הצומת ולהשתלב. אצלנו זה פחות מתאים מכיוון שתרבות הנהיגה שלנו שונה והנהג הישראלי לא יקפיד על חובת הזהירות ומספר תאונות הדרכים יגדל בצורה משמעותית. חוקים ברורים יותר וחד משמעיים שמצמצמים את שיקול הדעת של הפרט. גם בתחום הממשל התאגידי יש לדעתי בישראל להוציא מחוץ לחוק עסקאות בעלי עניין, ולא לייצר מנגנונים שיוצלו על ידי גרעין השליטה בתאגיד לרעת הציבור".

מה היקף עסקאות בעלי העניין של אלוביץ'?

"יש אומדים את היקף העסקאות בכ-2 מיליארד שקלים. מאז 2013 נעשו עסקאות כאלה בקצב גובר: במאי 2013 yes רכשה מחברת חלל תקשורת שבבעלותו הפרטית של אלוביץ' (ראו תרשים) שירותי לוויין. ביוני 2013 בזק רוכשת מיורוקום של אלוביץ' שירותי ייעוץ. בנובמבר אותה שנה בזק רוכשת מיורוקום ממירים של yes. ביוני 2015 בזק רוכשת יותר מ-40 אחוז ממניות yes. במרץ 2017 חלל רוכשת מיורוקום שירותי ייעוץ גם כן. כך נוצר מצב שהכול נשאר במשפחה: בזק קונה נתבים (ראוטרים) מיורוקום שמוכרת ממירים ל-yes, שקונה שירותי תקשורת מחברת חלל. רכישה בתוך משק סגור של חברות השייכות לאותו אדם".

מה קרה באספות הכלליות? בדירקטוריון יושבים בני משפחה ומקורבים - מי יושב באספה שצריכה לתת את החותמת הסופית לעסקאות?

"גם כאן הייתה שערורייה. באספות יושבים 'המוסדיים' - אותם גופים שמחזיקים את המניות של הציבור בקופות שלהם. נציגי הקופות הגדולות כמו מגדל, כלל, מנורה, הראל, פסגות ועוד. משתתפים באספה הכללית של בזק, והם היו אמורים לבלום את התופעה. לכולם יש זכות הצבעה והם יכלו, לו היו ערים למה שהתרחש, להטיל וטו ולעצור את העסקאות הללו. אך עד לפרסום של הרשות לניירות ערך על החקירה, במהלך שנת 2017, הם לא עשו דבר".

איך אתה מסביר את זה?

"ייתכן בהחלט שהגופים המוסדיים לא היו ערים לפעילות של הממשל התאגידי הקלוי שנוצרה סביב עסקאות בעלי העניין. אבל בנקודה שבה הרשות לניירות ערך, שהיא הרגולטור, החלה בחקירות והדברים הגיעו לידי הציבור, בהתחלת 2017 כבר אי אפשר להכחיש שהמוסדיים אינם יודעים. הם המשקיעים האסטרטגיים היחידים שמחזיקים בזכויות הצבעה של הציבור לטובת הציבור וביכולתם לדרוש באספה הכללית לנקות את החצר הביזנטית מכל אותם בעלי משרה שלא גילו נאמנות לחברה ולא פעלו לטובת החברה ובעלי המניות שלה עמיתי הפנסיה, קופות הגמל וקרנות ההשתלמות".

ולא נשמע ציוץ?

"נשמע ציוץ קל, אצלנו באו"פ. בפברואר 2018 באחד המפגשים של מועדון היזמות העלינו את הנושא לסדר היום ואז מנכ"ל פסגות, ברק סורני, היה הראשון להגיב

סביר להניח שהתשתיות והפתיחה לתחרות בתחום הטלפון הקווי ייאלצו לחכות עד לסיום החקירות והמשפט, אם יהיה.

"אכן וזאת בעיה נוספת שאני מזהה כאן. במקרה של בזק אלמלא היו מעורבות דמויות פוליטיות אזי הרשות לניירות ערך שבידיה סמכויות אכיפה, הייתה מעמידה לדין מינהלי את בעלי המשרה. זהו הליך שהחל ב-2009, והוא יעיל ומהיר יחסית. זהו מנגנון משמעת וענישה שמאפשר לנקות אורוות בלי להזדקק להליך הפלילי הגוזל זמן. ברגע שמעורבת בפרשה דמות פוליטית כמו שר התקשורת או ראש הממשלה, אי אפשר להסתפק באכיפה מינהלית ויש להתחיל הליך פלילי ארוך וכבד בפיקוח וניטור מלא של החלטות היועץ המשפטי לממשלה. וכידוע, על היועץ המשפטי לממשלה קל יותר להפעיל לחצים בימינו".

מה הנזק בהתמשכות ההליכים?

"גם כאן מדובר בנזק חד-משמעי לציבור. היעדר התחרות או חוסר יעילות, רפורמות בהקפאה והליכים מסורבלים גוזלי זמן. כשכחלון עשה את רפורמת הסלולרי - היא רצה, הכול תיקתק מהר. הרפורמה הקווית, השיתוף בתשתיות, פירוק מונופול בזק - כל זה היה צריך להתרחש מזמן וכעת אולי נתקע לעוד שנים".

אתה רואה כאן מדרון חלקלק?

"אני מבחין בהמשך התופעה של הגברת המעורבות הממשלתית בממשל התאגידי. באחרונה אנחנו שומעים על כוונת להתערבות פוליטית בזרוע המוניטרית של מדינת ישראל - קרי בנק ישראל - ויש קריאת אזהרה: 'תרחיקו את הפוליטיקאים משם!' חוק בנק ישראל דאג לכך שיהיה בלתי תלוי. אולי זאת תהיה החקירה הבאה? ברגע שפוליטיקאים ישתלטו על בנק ישראל המדיניות המוניטרית של המדינה תהיה נתונה לגחמות ולשיקולים פוליטיים זרים".

ולפעול על מנת לתקן את הטעון תיקון. סורני היה הראשון שדרש להדיח לצמיתות את אלוביץ' מבזק. המוסדיים החלו לפעול ולהשתמש בזכויות ההצבעה הללו בזמן אמת כדי להדיח את הנציגים שסרחו".

מה החשד שעומד מאחורי העסקאות האלה?

"פורסם שהרשות לניירות ערך הגישה כתבי אישום נגד אלוביץ' ובכירים בחברה וגם נגד מנכ"ל משרד התקשורת שלמה פילבר, שאישר את העסקאות. על פי החשד שווי העסקאות נופח וכך הוצאו כספים מחברה א לחברה ב. אם העסקה הזאת הייתה מתנהלת בתנאי שוק נורמליים המחירים היו יכולים להיות נמוכים יותר".

איך האזרח הפשוט מפסיד מעסקאות כאלה?

"מכל הכיוונים. הרי זו התרבות של הטייקונים בישראל והיא מצטרפת לתרבות התספורות שהתוודענו אליה בשנים האחרונות. התוצאה היא שאתה כאזרח נפגע מכמה כיוונים במקביל: גם בערך של המניות, כלומר של הפנסיות, גם בשירותיות של החברות הללו, שנהנות משליטה ולא מתפתחות בהתאם לעקרונות כלכליים הגיוניים וגם בפיתוח של טכנולוגיות ותשתיות מפותחות - למשל מהירות גלישה של 100 מגה שמפרסמים בלי סוף לא זמינה בהרבה מקומות בארץ".

מנגנונים המנוצלים על ידי קשרים אישיים; שאול אלוביץ' וניר חפץ בדיון על הארכת מעצרו | צילום: יריב כץ, ידיעות אחרונות